

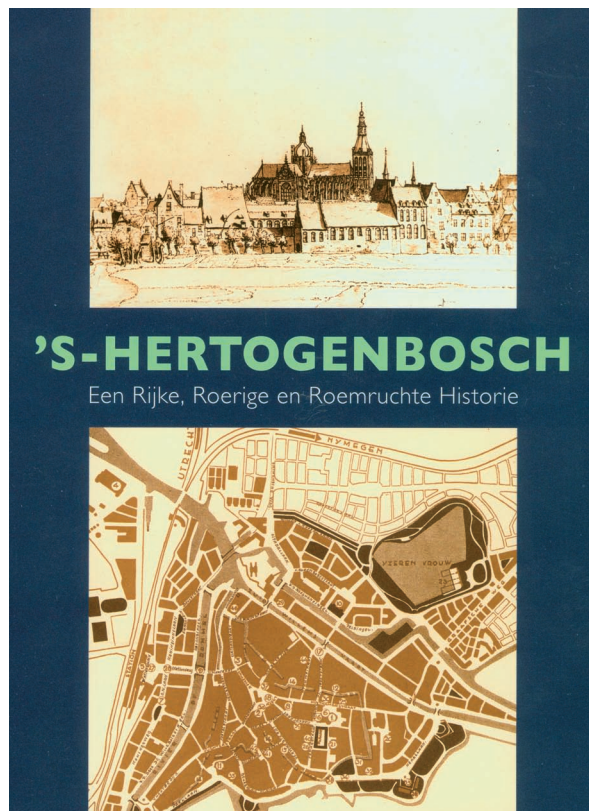
Samenvatting geschiedenis Den Bosch

Belooft veel, biedt weinig

Aart Vos

Voor mij ligt de derde (!) druk van 's-Hertogenbosch. Een Rijke, Roerige en Roemruchte Historie'. Schrijver is Wim Kops, die, zoals de omslag vermeldt, met zijn boek in een 'grote leemte' wil voorzien. Ik weet niet hoeveel exemplaren een oplage telt, maar als het boekje nu al aan een derde druk toe is dan ligt Kops bij vele leergierige Bosschenaren op de salontafel. Een aanwinst?

Bij de aanbieding van een boek over de geschiedenis van de stad merkte een Bossche hoogwaardigheidsbekleder onlangs op dat er jaarlijks wel 40 publicaties over de stad verschijnen. De spreker na de hoogwaardigheidsbekleder had het zelfs over 60 publicaties. Of de aantallen kloppen laat ik in het midden. De vloed aan geschriften en plaatjesboeken hebben we voor een groot deel te danken aan het rondwarende trotsvirus en de behoefte een identiteitsei te leggen. Ook Kops *Rijke, Roerige en Roemruchte Historie* wil 's-Hertogenbosch 'op de kaart zetten'. Bij het lezen van de eerste druk raakte ik van de kook, nu, na het lezen van de derde druk moest ik enkele malen diep zuchten. Er zijn verbeteringen aangebracht, maar toch... Ik wil niet te lang stilstaan bij allerlei esoterische theorieën. Die krijgen bij Kops, met de daar bijhorende 'driehoeken van Pythagoras', ruime aandacht. 's-Hertogenbosch is een geheimzinnig en spannend oord, waar de vrijmetselaars al veel eerder dan in de achttiende eeuw hun Druïdenvoet plantten. Lezer, u bent gewaarschouwd. (Voor meer achtergronden verwijs ik u naar de 'Cirkel van Horletoet' in *Heer Bommel en de tijdswisselaar*.)

Begrijp me goed. Iedereen mag opschrijven wat ie wil, maar hier hebben we het over geschiedenis. Wil je over geschiedenis schrijven dan verricht je (bronnen)onderzoek, je leest gedegen werken en je doet je voordeel met resultaten van nieuw onderzoek. Voor de geschiedenis van Den Bosch kan iedere onderzoeker en belangstellende terecht bij de BAM en het Stadsarchief. In het voorwoord word ik bedankt. Op verzoek van de auteur zijn namelijk enkele tips verstrekt. De belangrijkste aanbeveling om vooral nieuw verschenen literatuur, die gebaseerd is op gedegen onderzoek, te lezen, heeft de auteur in de wind geslagen. Als excuus geldt dan dat je enthousiast bent over 's-Hertogenbosch en zijn geschiedenis. Dan is lezen waarschijnlijk zonde van de tijd.

Vrouw onderhandelt met man. Zoals alle andere vrouwen op het bekende schilderij van de laatmiddeleeuwse Lakenmarkt, waar deze scène van afkomstig is, draagt de afgebeelde vrouw geen sluier. De vrouwen op het schilderij lijken allen een zelfstandig bestaan te voeren. Ze drijven handel en kopen stoffen in. (Noordbrabants Museum)

De auteur is trots op de stad, vooral op het middeleeuwse Den Bosch waar hij de nadruk op wil leggen. Kennelijk is de geschiedenis van de stad van pakweg na 1500 een stuk minder interessant. De Middeleeuwen doen het goed. Met de Sint Jan en Jeroen Bosch, 'middeleeuws', identificeert de stad zich gretig. Bij Kops zijn de Middeleeuwen zo al niet duister, dan toch wel in nevelen gehuld. Toen deden volgens Kops gesluierde vrouwen boodschappen en moesten zij vaak ernstige vernederingen ondergaan. Hoewel de draaikooi voor ontuchtige vrouwen pas in de zeventiende eeuw op de Markt werd geplaatst, stopt Kops hen al eeuwen daarvoor in dit strafwerktuig. Dat er überhaupt nog vrouwen rondliepen in die tijd is verbazingwekkend, want zij werden volgens de auteur 'dikwijls veroordeeld wegens hekserij'. Enkele regels verder beweert Kops dat zich in Den Bosch 'voorzover bekend' geen verschrikkelijke praktijken hebben voorgedaan (p. 77). Nu slaat hij de spijker al weer mis, want een zeer bekend of berucht proces deed zich juist wel voor in deze stad. De in 1589 wegens toverij opgesloten Lijs Tijssen van de Wollenberg verbleef decennia lang

onder afschuwelijke omstandigheden in het gevang. Maar toen waren we de Middeleeuwen al uit of zaten we er nog midden in?

De Middeleeuwen zorgen voor een probleem. In het hoofdstuk 'Armen- en ziekenzorg' vindt de auteur dat hij niet om de Zusters van de H. Carolus Borromeus heen kan. Maar de zusters komen pas eind negentiende eeuw in de stad. Ook de oprichting van het Carolusziekenhuis stelt de auteur aan de orde, de komst van de thuiszorg vanaf 1902 en de aanschaf van een röntgenapparaat in 1910. Dan volgt even verderop de paragraaf 'Ernstige Ziektes' die kennelijk buiten de Middeleeuwen niet voorkwamen. Een boude bewering lijkt me dat de armenzorg 'nooit' is gesaneerd (p. 93). Ook in 's-Hertogenbosch werd de armenzorg gecentraliseerd en bedelarij gelimiteerd. De auteur neemt zelfs een afbeelding van een bedelvergunning op.

Het boek moet het hebben van spannende bedenksels. Wat te denken van de Mariaprocessie? Die werd, zegt Kops terecht, na 1629 verboden. De gereformeerden moesten niets hebben van Mariaverering en het lopen met beelden. Maar vrome katholieken bleven stiekem een Omgang houden, zij het zonder Maria. Als het donker was slopen deze dappere vervolgers de straat op om de Omgang te volbrengen (p. 90). Ze hielden dat twee eeuwen vol! Waar heeft Kops dat gevonden? We komen het niet te weten, want de auteur koos 'voor het onvermeld laten van de herkomst van de informatie'. Nu we het toch over katholiek en gereformeerd hebben, waarom heeft Kops het over 'protestanten'? Die namen de stad in, daaruit bestond sedert 1629 de stadsregering etc. etc. Maar wat is nu het verschil tussen gereformeerd en protestant of is dat er niet? In 1642 werden 'protestanten' lid van de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap. 'Thans' (2008?) vervolgt Wim Kops, zijn er achttien katholieke gezworen Broeders en 'achttien gereformeerd'. Ik snap er niets van. Hoe zo 'gereformeerd'? Wil je iets van de Nederlandse geschiedenis begrijpen, zei Van Deursen, dan moet je de kerkelijke kaart in je hoofd hebben.

In de eerste druk konden we lezen dat na de verovering van de stad de katholieken de stad verlieten. Dat was niet langer vol te houden, want dan bleef er maar een handjevol Bosschenaren, niet de ware natuurlijk, over. In druk drie stelt Kops dit bij. Nu vertrekken de 'katholieken die hun geloof in vrijheid wilden blijven uitoefenen' (p. 20). Die in de stad bleven wilden die dat niet? 1629 was natuurlijk een keerpunt. Maar economisch gezien was de klap veel eerder gevallen. Het vertrek van duizenden inwoners na de herroeping van de Unie van Utrecht in 1579 was veel ingrijpender voor de stedelijke wel-

In het boek wordt ingegaan op de relatie van de *Illustre Lieve Vrouwe Broederschap met zwanen*. De zwaan is in de Middeleeuwen en de vroegmoderne tijd veelvuldig afgebeeld. Het was een 'nathals' en daarom werd de vogel vaak als uithangbord en gevelteken door een herbergier gebruikt. De afgebeelde zwaan staat in de gevel van het huis 'De Swaen' in de Molenstraat.
(Foto: Stadsarchief)

vaart. Dan verwacht je als lezer van *De ontwikkeling van de stad* (hoofdstuk 2) dat de auteur wat over de 17e, 18e en 19e eeuw vertelt. Kops is echter van mening dat in die eeuwen geen 'ontwikkeling' plaatsvond, geeft 'de gelijkbenige driehoek van Plato' alle ruimte en is dan plotsklaps in 1874 beland, het jaar van de Vestingwet.

De titels van de hoofdstukken zijn niet altijd gelukkig gekozen omdat deze de lezer op het verkeerde spoor zetten. In 'De vroege kerken' (hoofdstuk 4) verwacht je een verhaal over de middeleeuwse kerken, maar een groot gedeelte van het hoofdstuk gaat over negentiende-eeuwse kerken en kloosters. Daarnaast vraagt een paragraaf aandacht voor 'vroeg-christelijke kerken'. Ik denk dan aan Byzantijnse godshuizen uit de vijfde eeuw. Kops echter heeft het oog op de Sint-Antoniuskapel (ca. 1492) laten vallen. In het hoofdstuk 'Ambachtsgilden' begeeft Kops zich op glad ijs. We krijgen een hele beschouwing

over 'De schuttersgilden'. De leden van de schutterijen waren in de eerste plaats burgers. Maar waren ze na 1629 'voornamelijk van protestantse afkomst'? Om de verwarring nog completer te maken staat er een afbeelding bij van de schutterij uit 1831. En ze werden in de negentiende afgeschaft? Of zou de schutterij in die eeuw wellicht een andere betekenis hebben? We komen er niet achter. Kops te prijzen enthousiasme voor de geschiedenis van 's-Hertogenbosch is ook zijn valkuil. Er zijn nu eenmaal fenomenen die gemakkelijk te begrijpen lijken, maar wel degelijk enige uitleg vergen. Zo zijn er de 'poorters' (p. 13). Kops meent dat bewoners van 's-Hertogenbosch zo werden genoemd.

Nu dat was niet het geval. Door doop in Den Bosch, koop en/of schenking verwierf je dit privilege, niet omdat je in de stad woonde. Tal van inwoners van de stad waren arm, maar indien in Den Bosch gedoopt, waren ze toch poorter of burger (dat is hetzelfde) van de stad. Zij konden in principe stadsbestuurder of lid van een ambachtsgilde worden en dienden in de schutterij, als zij dat tenminste konden betalen! Kops vertelt niets over het poorterschap, maar voegt er direct aan toe dat uit deze categorie inwoners 'de bourgeoisie of gegoede burgers' werd geboren. Een wonderlijke conclusie.

Tot slot. Een collega was bedroefd dat de auteur een geheel verkeerde voorstelling geeft van het begrip 'Oeteldonk' en het Carnaval in het hoofdstuk 'Het rijke Roomse leven' een plaats geeft.

Er is behoefte aan een handzaam boekje van pakweg 130 bladzijden. Dat bewijst deze derde druk die u tegen een paar Euro's bij tal van boekwinkels in en buiten Den Bosch (dankzij het bezorgwerk van de auteur) kunt aanschaffen. De uitgave is 'een verrijking voor een ieder die de vestingstad 's-Hertogenbosch een warm hart toedraagt', meent de auteur. Helaas. Het had zo mooi kunnen zijn.

Wim Kops, 's-Hertogenbosch. Een Rijke, Roerige en Roemruchte Historie, derde druk (z.p., 2008)

Bossche Noot

'Vloetmercken'

'Den 26e febr. 1668 (...) gereijst naar 's-Hertogenbosch ter inspectie ende afpeijlinge vant winterwater, aldoen in ende rontomme

voornoemde stede seer hooch opgestegen sijnde, om eenich middel uyt te vinden tot ontlasting ofte aflatinge vant selve water. Den 27e begonnen te besoigneren (behandelen) ende eerst geobser-

veert de peijlen van verschijde vloetmercken staende geteekent in sekeren muijr achter 't Stadhuys.' (osa inv.nr. 1703, ingediende rekening van M. v.d. Velde, landmeter).